

PARENTALITATEA - FACTOR AL EDUCAȚIEI FAMILIALE

*Stratulat Alina-Mihaela, doctorand,
UPS „Ion Creangă”, Chișinău*

***Abstract.** Il n’y a pas de structure familiale unique, mais des configurations multiples et changeantes ; il n’y a pas un seul modèle éducatif, mais des conceptions différentes et, parfois, antagonistes de l’éducation.*

Parce que la famille est le premier lieu de socialisation et de construction des repères, parce qu’elle est irremplaçable, parce que la fonction des parents n’est pas toujours facile dans une société ou

l'autorité a besoin d'être légitimée, il est de plus en plus urgent de reconnaître et de valoriser la compétence des parents.

Le concept de parentalité s'impose dès lors comme porteur d'une idée-force : être parent n'est ni un donné biologique, ni un donné social mais le fruit d'un processus complexe de maturation psychologique.

Soutenir la fonction parentale ce serait donc permettre aux parents d'être des parents responsables si tel est leur désir et leur volonté. Leur permettre de se recentrer, au gré de ce qu'ils jugent bon pour eux et/ou pour leurs enfants, sur le développement et l'autonomie des membres de la famille ; en leur offrant autant de leur dégager du temps pour le travail que pour le familial que pour soi.

Familia a evoluat mult în ultimii ani, iar schimbări multiple au loc (căminele monoparentale, recompuse, procrearea medicamentoasă asistată, evoluția juridică și noile drepturi). Profesioniștii ce lucrează cu instituția familiei au fost din ce în ce mai des confrunțați cu situații în care unii părinți aveau în grijă un copil, fără să fie neapărat al lor. În fața acestor noi configurații familiale, profesioniștii în domeniu au fost nevoiți să caute un termen ce-ar putea fi un numitor comun care să desemneze aceste situații diferite și care să poată fi utilizat de cei ce intervin în diferite câmpuri sociale, juridice, medicale și psihologice.

Termenul de parentalitate a fost introdus în Franța în anii 1980 de către psihologi și psihanalisti, fiind folosit pentru prima oară de către psihologul Rene Clement, în 1985, într-un articol în care propunea, în același timp, și termenul de "disparentalitate", cu scopul de-a desemna disfuncționalitățile și problemele parentalității.

În 1961, psihanalistul Paul-Claude Recamier folosea neologismul, pe atunci- maternitate- într-un studiu despre psihozele post partum, iar alți autori au început să vorbească despre paternitate. În uzanțele sale curente termenul de parentalitate, nu face trimitere la un concept, nu evidențiază o teorie definită. E mai mult un termen folosit din comoditate, ce permite de-a grupa diverse aspecte ale unei problematice complexe.

Termenul generic de parentalitate a intrat astfel în limbajul uzual, vizând înglobarea ansamblului problematicilor întâlnite în

exercitarea funcțiilor parentale. Acest termen a devenit foarte repede usual, ducând la apariția unei terminologii derivate-monoparentalitate, coparentalitate, etc.

Parentalitatea desemnează în mod larg funcția de-a fi părinte. Termenul de părinte nu vizează doar pe genitorii biologici, dar, într-o manieră largă, fiecare adult ce are responsabilitatea de-a crește un copil. Acest concept permite de-a elabora practici multiple și diferite, incluzând un ansamblu de dimensiuni asociate precum responsabilitatea social și juridică, relațiile afective, psihice și practicile educative.

Din punct de vedere istoric, adjectivul ”parental” a fost utilizat cu mult înaintea termenului parentalitate, cu scopul de a sublinia atribuțiile statutului de părinte. Cei care au ”inventat” termenul de parentalitate au fost cei din sistemul juridic, având ca finalitate substituirea autorității parentale, puterii paterne. Au dorit astfel, să desemneze atribuțiile unei autorități comune ale părinților, bărbat/femeie, asupra copiilor.

Termenul parentalitate și-a făcut apariția și în dicționare:

- Petit Larousse (2000) - ”funcția părintelui, pe plan juridic, moral și sociocultural”.
- Petit Robert (2001) - calitatea de părinte- de tată și de mama;
- Hachette (2001) - ansamblul de relații dintre părinți și copii.

Consiliul Europei, la recomandarea din 2006 a comitetului de miniștri, definește parentalitatea ca fiind ansamblul funcțiilor dezvoltate părinților pentru a se ocupa de dezvoltarea copiilor și a-i educa. Parentalitatea e centrată pe relația părinte-copil și cuprind drepturile și obligațiile pentru dezvoltarea și creșterea copilului.

O’ Connor Th. G.(2002) - ”Meseria de-a fi părinte” - parentalitatea e văzută ca fiind o învățare ce se face sau nu, pornind de la situațiile întâlnite.

Instituțiile de specialitate definesc parentalitatea ca fiind o funcție proprie părinților ce are drept scop evoluția psihoafectivă a copilului, susținerea acestuia după procesul primar de individualizare, până la ieșirea din adolescență. Se pune accent pe procesele inconștiente ce participă la structurarea psihică a copilului, deci pe o apropiere psihologică, profundă.

Di Ruzza L., definea parentalitatea ca fiind ansamblul de-a ști să fii și de-a ști să faci, ce reies din situațiile cotidiene, sub formă de diverse posturi, cuvinte, acte, emoții și plăceri recunoscute de copil, dar și-n autoritate, în exigență, coerență și-n continuitate. Această definiție pune accent pe afecțiunea și comportamentul părinților și pe complexitatea și singularitatea situațiilor parentale.

Maigre E.(2003) definea parentalitatea ca un ansamblu de reamenajări psihice și afective ce permite adulților să devină părinți-pune în evidență schimbările psihologice ce sunt generate de faptul de-a deveni părinte. Cea mai mare parte a părinților cunosc aceste schimbări experimentându-le când li se naște un copil- ceva se schimbă în ei. Acest moment poate trezi însă și angoase, refuzuri, blocaje ce necesită uneori a fi tratate.

Sellenet C. considera parentalitatea ca fiind un proces psihic evolutiv și un codaj social ce face ca un bărbat și/sau o femeie să accedă la un ansamblu de funcții parentale, independent de modul în care le-au pus în practică în cadrul familiei.

Raportul lui Martin C. (2003), avea un dublu rol:

1. De a înțelege mai bine termenul de parentalitate, contextual în care acesta s-a dezvoltat, și, care astăzi ne permite nu doar de-a desemna funcțiile și practicile parentale, dar mai ales de-a califica o nouă problemă de interes public;

2. De a analiza noțiunea de parentalitate dintr-o perspectivă sociologică, privilegiind punctul de vedere pe care părinții și l-au făcut ei înșiși asupra rolului lor de părinți și asupra câmpului lor de responsabilitate.

Martin C. vorbește de meseria de părinte, de competențele parentale, dar în mod egal și de incompetențe, de dezangajamentul părinților vis-a-vis de responsabilitățile lor.

Fine A. (2001), vorbind de parentalitate, se întreabă cine este părinte: părinții genitori sau cel ce crește, cel care-i dă un nume. În aceeași ordine de idei, F. Dekeuwer-Defosse(2001) făcea distincție între parentalitate și relație parentală- susținând ideea că familia, cea care locuiește sub același acoperiș, exercită funcții de parentalitate în ceea ce-i privește pe copiii pe care-i crește, cu alte cuvinte le dă mijloacele, materialele educative și afective de-a deveni adulți, în opoziție cu relația parentală care vizează înscrierea unui copil într-o linie genealogică, este mult mai importantă.

Didier Houzel, pedopsihiatru și psihanalist, în ” Les enjeux de la parentalité” (1999), definea parentalitatea ca fiind procesul prin care devenim părinți din punct de vedere fizic. În acest caz, cuvântul parentalitate este sinonim cu cel de parentificare, ce evidențiază rolul părinte- copil.

Diversitatea definițiilor subliniază varietatea abordărilor privind funcționalitatea parentală, a consecințelor și practicilor de susținere asociate.

Legislația privind domeniul familial a evoluat în ultimii 30 de ani, odată cu istoria și a cunoscut un traseu ascendent începând cu sec XXI. Astfel, relațiile cotidiene și familiale sunt reglementate de Codul Civil, Codul Familiei, de convenții și tratate la care Republica Moldova este parte.

Aria parentalității e un domeniu vast și deschis transformărilor. Didier Houzel a efectuat o cercetare privitor la acest aspect- parentalitatea. Au fost astfel scoase în evidență trei dimensiuni:

1. responsabilitatea parentală (exercitarea parentalității)
2. experiențele subiective (experiențele parentale)
3. practica parentală

Responsabilitatea parentală presupune că fiecare părinte devine responsabil de copilul pe care-l are în îngrijire. Funcția de părinte nu e doar pentru o perioadă scurtă de timp, ci pentru toată viața. Această dimensiune se concentrează asupra drepturilor și datoriilor pe care fiecare adult le va poseda din momentul în care are spre creștere un minor. Aceasta presupune responsabilitatea de supraveghere și protecție. Toți părinții trebuie să vegheze asupra sănătății, moralității, securității, dezvoltării fizice, afective, intelectuale și sociale a copiilor.

Această dimensiune ilustrează nivelul simbolic, o ordine a realității ce transcede individul, subiectivitatea sa, comportamentele, și, care în societățile occidentale moderne e ilustrată, în parte de codificările juridice privind parentalitatea și filiația.

Din punct de vedere antropologic, exercițiul parentalității reînvie legăturile parentale și organizarea acestora. Legăturile parentale constituie un ansamblu genealogic căruia-i aparține fiecare membru și care se conduce după reguli precise - e un ansamblu structurat de legături complexe de apartenență (afiliere), alianță.

Regulile impuse, drepturile și obligațiile sunt transmise fiecărui membru.

Exercițiul parentalității nu este în mod unic cultural și social. Houzel a descris și complexul lui Oedip ca factor ce organizează uneori psihicul individual, cu legăturile libidoului și fantezmele grupului familial și social. Există totuși și mulți părinți care nu țin cont de responsabilitățile pe care le incumbă calitatea de părinte. Este necesar, astfel, ca uneori să se deruleze programe de informare și formare, ținând cont de faptul că legislația evoluează rapid.

Dimensiunea experiențelor subiective - desemnează experiențele subiective conștiente și inconștiente ale experienței de-a deveni părinte și de-a îndeplini rolurile parentale. Această dimensiune ține cont de faptul că relația părinte-copil generează deseori legături de-o încărcătură intensă pe care un adult, uneori n-o conștientizează. Această dimensiune acoperă câmpurile psihologice și afective, conștiente și inconștiente a relațiilor intime pe care părintele le împarte cu alții, dar și cu el însuși. E câmpul trăirilor, imaginației, fantezelor, dorințelor, speranțelor, așteptărilor și refuzurilor pe care fiecare părinte le proiectează asupra propriului copil.

Dimensiunea practicilor parentale desemnează sarcinile cotidiene pe care părinții le au de îndeplinit vis-a-vis de copiii lor. Această dimensiune include toate actele domestice, comportamente relaționale și educative pe care părinții le aplică în viața cotidiană pentru a asigura dezvoltarea copilului. Aceste acte, numeroase ca și număr, Didier Houzel și echipa sa de cercetători, le-au împărțit în cinci subdiviziuni:

1. A avea grijă de copilul tău, să-i permiți să-și satisfacă nevoile primare: odihnă, alimentație, igienă, atașament, confortul și securitatea mediului ambiant.

2. A educa copilul echibrând nevoile de individualizare, de autonomie, socializare într-un climat afectiv satisfăcător.

3. Participarea la alte activități educative- exceptând familia- oferite de creșă, grădiniță, școală, centre educaționale etc., exprimându-și avizul, colaborând la proiecte și negociind asupra punctelor de dezacord.

4. Alegerea celei mai bune căi de dezvoltare pentru copil.

5. Negocierile cu copilul privind alegerile acestuia, echilibrând drepturile copilului de-a participa la luarea unor decizii ce-l privesc și autoritatea necesară pe care adultul o exercită asupra acestuia.

Toate aceste acte educative parentale sunt în general regrupate sub denumirea de educație familială. Există și cercetători, psihologi, pedagogi ce utilizează noțiunea de competențe parentale pentru a descrie și a lucra cu o precizie mult mai mare cu aceste diferite acte parentale.

Delecourt D.(2003), consideră că analiza parentalității făcută de Houzel, de altfel, destul de pertinentă, este puternic decontextualizată, și mult prea centrată pe interacțiunea părinte-copil. El consideră că nu se ține cont de contextul economic, cultural, social, familial, de legăturile de sociabilitate, de contextul instituțional.

Delecourt considera că abordarea conceptului de parentalitatea trebuie să țină cont de toate efectele de intervenție asupra parentalității, deoarece, oricare din aceste intervenții, oricât de minime, poate modifica pozitiv sau negativ unul sau mai multe elemente a celor trei axe ce caracterizează parentalitatea: axa experiențelor, axa practicilor sau axa exercițiului.

În SUA, conform lui Maldonado-Duran și Millhuff, mai mulți termeni sunt utilizați pentru a evoca educația și grija ce trebuie acordată copiilor:

”Parenting” - desemnează grija pe care părinții sau un tutore o are față de copii, în scopul asigurării creșterii și dezvoltării acestuia.

”Parentification” - desemnează procesul prin care un individ devine părinte, și care, după Lebovici S., este procesul care descrie aspectul pregătirii psihologice ce se pune în mișcare pentru a deveni părinte, și care, conform lui Hoffman, este procesul prin care părinții crează un spațiu propice dezvoltării copilului, în cadrul unei realități psihice și fizice.

”Caregiver” sau ”caretaker” sunt termeni frecvent utilizați în SUA, în special deoarece evocă misiunea/ funcțiile parentalității, asigurate de toate persoanele vis-a-vis de un copil, chiar dacă ei nu sunt părinți biologici.

Termenii anglo-saxoni ”parenthood” și ”parenting”, desemnează, respectiv, condiția de-a fi părinte și practicile parentale.

Parentalitatea susține evoluția semnificativă a familiei, și, implicit a educației familiale:

- nu se limitează la legăturile de sânge, la filiația biologică;
- este deschisă diversității legăturilor construite prin dorință/alegere proprie;
- recunoaște egalitatea dintre sexe în exercitarea funcțiilor parentale;
- este specifică tuturor configurărilor familiale;
- este un proces care se dezvoltă odată cu exercitare funcțiilor parentale;
- desemnează ansamblul modurilor de-a fi și de-a trăi experiența de părinte;
- este un termen neutru, care nu are ca efect stigmatizarea-vorbim de funcții, competențe, resurse parentale și nu de părinți ”buni” sau ”răi”;
- nu desemnează o meserie (certificată prin dobândirea unei diplome sau prin referințe), ci este o funcție;
- include transmiterea intergenerațională.

Parentalitatea corespunde unei schimbări de postură profesională, care poate fi rezumat astfel:

- să considerăm părinții ca ca fiind actori ai proiectului educativ pentru copil;
- să permitem a se lucra asupra calității legăturilor adult/copil;
- să prevedem susținerea constantă, pe termen lung a părinților, nu doar ajutorul lor;
- să favorizăm constituirea de parteneriate;
- să fim la originea unor noi modalități de-a asculta și de-a susține părinții.

În 2006, în cadrul Consiliul Europei, raportul ” Parentalitatea pozitivă în Europa contemporană” dezvoltă ideea de ”parentalitate pozitivă”. Se insistă pe încurajarea relațiilor pozitive între părinți și copii, permițându-i astfel, copilului să-și dezvolte din plin potențialul Această formă de abordare a parentalității susține și respectă drepturile copilului așa cum sunt ele trasate Convenția națiunilor unite privind drepturile copilului. Putem spune că este fidelă principiului de non-discriminare, primordial fiind interesul superior al copilului în toate acțiunile ce-l privesc, de dreptul copilului de-a le urma, și dezvoltarea lui sub toate aspectele .

Aceasta se referă la un comportament parental bazat pe interesul superior al copilului, care vizează creșterea și responsabilizarea acestuia, este bazat pe non-violență și-i conferă recunoaștere și asistență, stabilind un ansamblu de repere ce-i favorizează dezvoltarea. Astfel cuvântul parentalitate pune accentul pe calitatea de-a fi părinte, pe dimensiunile sale cândva biologice, sociale și simbolice, și pe funcțiile sale (înrudire, educare, transmiterea unei moșteniri culturale, a valorilor).

Suștinerea parentalității urmărește mai multe obiective:

1. Este, prin definiție, un acompaniament fără o judecată globală asupra unei persoane, totul acționând împotriva actelor și comportamentelor care sunt contrare intereselor copilului.

2. Cere o paletă de competențe care permite individualizarea intervențiilor, împărțășind acțiunile cu alți profesioniști sau voluntari.

3. Presupune o pornire adaptată, care, în timpul dificultăților/momentelor, oferă ajutor de moment sau un plan de urmat pe o perioadă îndelungată, orientat spre specialiști sau spre serviciile de drept comun. Toată paleta de acțiuni sociale și educative poate fi utilizată, tot suportul și mijloacele de acțiuni pot fi mobilizate.

Noțiunea de susținere a parentalității permite distingerea de diferite acțiuni, în funcție de modalitatea de ghidare a părinților:

- Acțiunile de susținere a parentalității- întăresc și restaurează demnitatea părintelui, redresând calitatea legăturilor cu copilul, conform unui proces dinamic și constructiv. Părintele este primul educator. Aceste acțiuni urmăresc susținerea părinților fără a se substitui acestora, pentru a-i ajuta să depășească dificultățile și să devină actori ai unui proiect educativ pentru copil. Aceste acțiuni sunt universale.

- Acțiunile îndreptate în direcția părinților țin să aducă o informație, un ajutor acestora în exercitarea funcțiilor parentale. Beneficiul secundar al acestor acțiuni va fi de ameliorare a relațiilor parentale. Pentru a se realiza toate acestea, se pot implementa o serie de practici, ce vor răspunde finalităților de acțiune și susținere a parentalității:

- Îndrumarea, ascultarea părinților, plecând de la doleanțele lor, de la reprezentările și percepțiile lor, chiar dacă aceasta presupune schimbări de strategii;

- Valorificare unei palete largi de modele de ascultare și îndrumare a părinților: consultanță telefonică, permanentă, cafenele/școli ale părinților, centre de îndrumare copil/părinte, puncte de info-familia, etc;

- Analizarea situațiilor de familie în globalitate, împreună cu părinții;

- Determinarea necesităților, dificultăților, așteptările și aspirațiile, pornind de la un diagnostic mai puțin concret;

- Depășirea rezistenței ce vine uneori din partea părinților, pentru a-i motiva într-o manieră pozitivă- să se construiască punți de încredere pe baza unor proiecte educative;

- Trasarea unor linii evolutive ale relațiilor familiale, prevăzând parcursul individual al copilului;

- Evitarea emiterii de judecăți stereotipe;

- Acordarea de ajutor părinților pentru a lua măsuri privind responsabilitățile pe care le au, fără a-i face să se simtă culpabili;

- Găsirea și consolidarea locului tatălui în relațiile cu copiii;

- Realizarea unei veritabile pedagogii civice care va permite să se țină cont de "ceea ce nu se zice" (de exemplu- violența familială, incest), fără a crea blocaje la nivel de relație cu familia;

- Adoptarea unui demers intercultural, care să țină cont de toate convingerile, scoțând în evidență anumite principii comune, explicându-le;

- Punerea, într-o manieră clară a drepturilor în valoare;

- Efectuarea regulată de evaluări ale acțiunilor întreprinse cu părinții;

- Prevederea posibilității de a comite greșeli și acordarea unei noi șanse.

Este adevărat, familia a evoluat mult în decursul ultimelor decenii, iar schimbările profunde pe care le-a suferit nu au rămas neobservate. Noile configurații familiale au antrenat apariția unei noi terminologii parentale- co-parentalitate, mono-parentalitate, homo-parentalitate etc..

Parentalitatea reprezintă arta fiecărui părinte de-a ști să fii și de-a ști să faci, care reiese din situațiile cotidiene prin intermediul cuvintelor, acțiunilor, emoțiilor, dorințelor cu scopul recunoașterii copilului, dar care rezultă, totodată, și din autoritate, exigență, coerență și continuitate. Toate acestea subliniază amploarea probelor

și dificultăților la care părinții și viitorii părinți trebuie să facă față-sugestiv spus, nu ne naștem părinți, ci devenim.

Este, deci, important să se facă tot pentru a ajuta (noii) părinții să-și îndeplinească funcțiile parentale, oferindu-le un suport, posibilitatea de-a fi ascultați și îndrumați, fără însă de a face imixiuni în intimitatea lor familială, fără a li se impune un model familial ca fiind cel mai bun sau anumite norme educative.

Trebuie păstrat spiritul fiecărei familii, trebuie de elaborat modele proprii de funcționare și trebuie de dezvoltat o cultură intra-familială, care să se bazeze pe valori și pe identitate culturală proprie.

Bibliografie:

1. Băran-Pescaru A., Familia azi. O perspectivă sociopedagogică, Aramis, 2004
2. Bonchiș E., Familia și rolurile ei în educarea copilului, Polirom, 2011
3. Briers S., Ghid practic pentru părinți. Parentingul și psihologia copilului, Polirom, 2010
4. Buck N., Parentingul pașnic, Corint, 2015
5. Durning P., Education familiale: acteurs, processus et enjeux. Paris : L'Harmattan, 2006
6. Houzel D., Les enjeux de la parentalité, Editions Erès 1999
7. Lou Harvey- Zahra, Educația copiilor în familie, Univers Enciclopedic, 2015
8. Shapiro S., Skinulis K., Cum devenim părinți mai buni, Humanitas, 2012
9. Renaud H., Gagne J.P., Cum să fii un bun părinte, Polirom, 2010